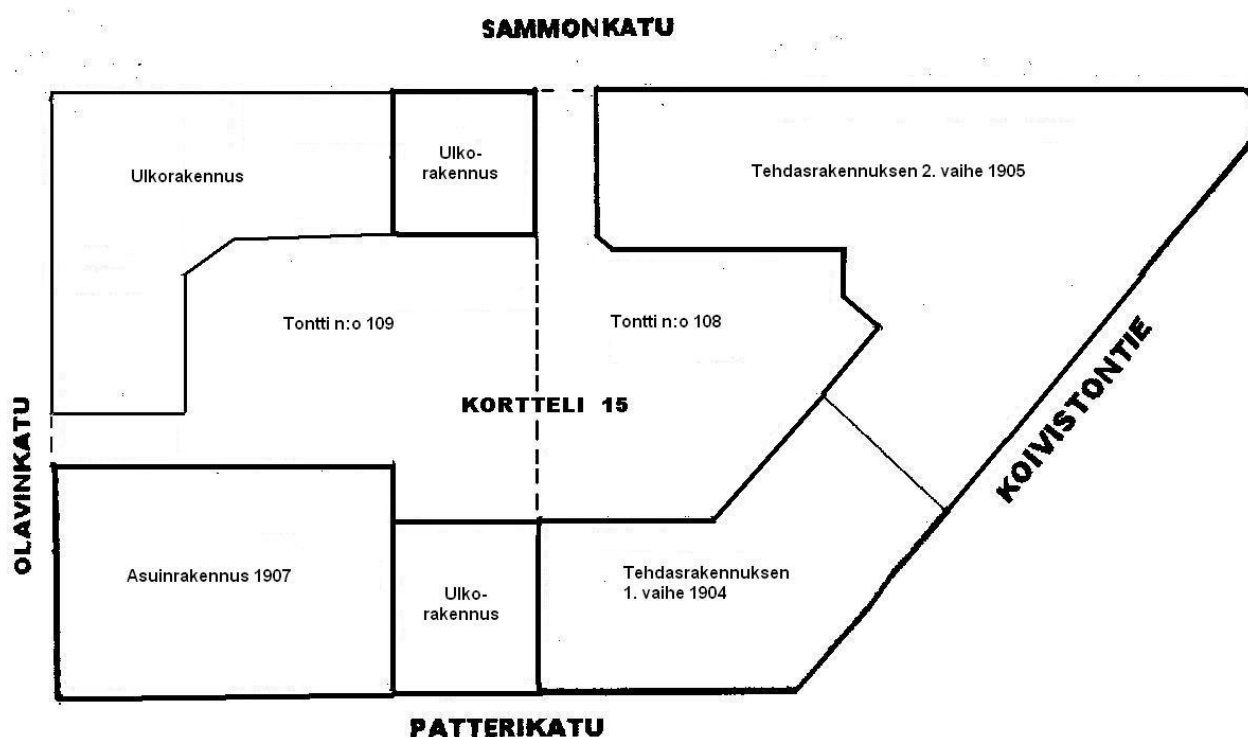

AUG. SAARISTON OMISTAMAT KIINTEISTÖT VIIPURIN KAUPUNGIN PANTSARLAHDEN KAUPUNGINOSAN KORTTELISSA 52

Aug. Saaristo perusti konepajan ensin Suokadun varrella olleeseen taloon vuonna 1901, mutta jo 1904 oli pakko hakea enemmän tilaa. Silloin hän lunasti Katariinankadun loppupään korttelin, jolle myöhemmin annettiin numero 15. Se jakautui kahteen tonttiin, joista toinen oli teollisuus- ja toinen asuntotontti. Korttelin sijainti näkyy viimeisellä sivulla olevassa karttaotteesta.

a) Konepajan tontti n:o 108

Mikkelin maakunta-arkistosta kaukolainatuista asiakirjoista (tunnus Ia:233) poimittuja tietoja August Saariston omistamista tonteista 108–109 Viipurin kaupungin Pantsarlahden kaupunginosassa. Tontti 108 oli teollisuusrakennuksia varten ja 109 puolestaan asuintontti.

Saariston konepajan 1. vaihe käsitti Koivistontien (joka 1928 muutettiin tältä osin Koivistonkaduksi) ja Patterikadun loivan kulmauksen ulottuen noin 15 metriä kummankin kadun suunnassa. Tätä vaihetta koskeva rakennuspiirustus on päivätty maaliskuussa 1904, ja piirustuksen on allekirjoittanut Aleksanteri Isaksson. Osa Koivistontien puoleisesta siivestä oli 2-kerroksista. August Saaristo käytti konepajan osoitteena Katariinankatu 55. Kyseessä oli tavallaan Katariinankadun päätepiste, ja samalla Koivistontien alku. Myöhemmin samassa kiinteistössä toiminut lakkitehdas käytti osoitetta Koivistontie/-katu 1.

Tätini Vieno Kautto kuvasi muistelmissaan äidin huoneen pihanäkymää seuraavasti: ”Se ei ole mikään kaunis piha. Sitä ympäröi ikkunasta katsottuna oikealla laidalla tehdasrakennus ja vasemmalla varastotiloja ja rengin asunnon käsittävä ulkorakennus, jonka alakerrassa on navetta yhdelle lehmälle ja tusinalle kanalle ja talli hevoselle.”

Tehdastontin ensimmäisen vaiheen rakennus osoittautui pian ahtaaksi, sillä jo joulukuussa 1905 oli hyväksytty Arvo Aleks Pyrhösen allekirjoittaman piirustuksen mukainen laajennus, joka täytti tontin loput katusivut lukuun ottamatta pientä pihaan ajoa varten jätettyä aukkoa Sammonkadun puolella. Tämä laajennus oli Katariinankadun puolella osaksi 2-kerroksista. Seuraava laajennus tapahtui 1911, kun Onni Saloniuksen piirustusten mukaan rakennuksen ”tulonurkka” eli Katariinankadun (myöh. Linnankadun) ja Sammonkadun nurkka korotettiin 2-kerroksiseksi. Nurkkahuoneesta johti kierreporras yläkertaan. Samalla tehtiin pieni laajennus pihan puolelle.

Helsingin Kustannusosakeyhtiön vuonna 1913 suomeksi ja ruotsiksi julkaisema ”*Kotimaisen teollisuuden albumi*” on omistanut yhden sivun ja sillä myös kaksi valokuvaa (tehdasrakennus ja tehtaan sisäkuva) tälle yritykselle. Julkaisun teksti on seuraava.

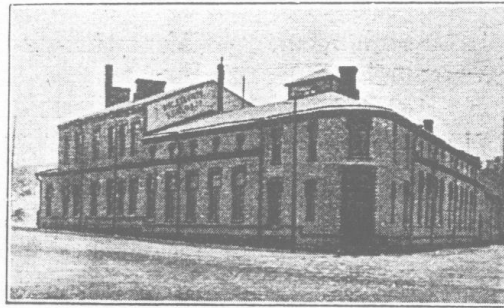
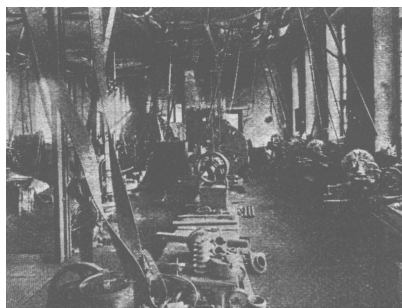
Aug. Saaristo, Konepaja. Viipuri, Katariinankatu 55.

Kun v. 1900 oli herätetty kysymys uuden konepajan perustamisesta Viipuriin, oli herra Aug. Saaristo, silloinen piirustaja Viipurin konepajalla, puuhassa mukana. Tuuma raukesi silloin, mutta hra S. perusti v. 1901 ulkomailta stipendimatkalta palattuaan sellaisen yksin noin parin tuhannen mk:n pääomalla Suokadun 3:een. V. 1904 osti hra S. nykyiset kulmatonttinsa ja aloitti tehtaansa laajentamisen.

Kysyntä on alituisesti lisääntynyt ja yritystä on pitänyt laajentaa. Erikoisalana olivat alussa vesijohto- ja peltityöt, mutta varsinkin Viipurin suuren konepajan lakkauttamisen jälkeen v. 1908 kaikellaiset muut konepajatyöt. – Tehtailija Saaristo johtaa edelleen itse koko laitosta, apulaisena insinööri E. Mustakallio. Vuotuinen valmistusarvo on 150–160 000 mk. Työmiehiä on 50, joskus enemmänkin. Työkoneita varten on 22 hv. imukaasumoottori ja sähkövaloa varten 9 hv. petroleumimoottori. Muista täydellistä konepajaliikettä varten tarvittavista ajanmukaisista koneista mainittakoon valssilaitos, höyryvasara ja sorvit. – Työpäivä on 10-tuntinen. Pääasiallisesti valmistetaan nyt kaikellaisia koneita, höyrykattiloita, voimansiirtolaitoksia, rakennustakeita ja rautaportteja sekä rautasänkyjä sairaaloihin. Sementti- ja huopakoneita sekä eleaattoreja on valmistettu.

Ulkomaalaisen tuotannon kanssa on tehdas osaltaan kyennyt kilpailemaan.

Tehtailija Aug. Saaristo on syntynyt 28/6 1872 Tampereella, mistä teollisuuskoulun käytyään tuli piirustajaksi Viipurin konepajaan. Käytännöllisessä työssä Venäjällä 5 vuotena sekä Suomessa 3 ynnä Ruotsissa ja Saksassa myöskin jonkun aikaa on hän alaansa täysin perehtynyt ja asiantuntemuksella johtaa kehittämäänsä huomattavaa teollisuuslaitosta. H.K.

Ulkokuvaa voi verrata liikkeen kirjelomakkeen yläreunassa olleeseen kuvaan (jonka tekoajankohdasta ei ole tietoa). Näkyvin ero on pääoven yläpuolella valokuvassa näkyvä yläkerran huonetila, joka on vuodelta 1911.

Lisätietoa Saariston Konepajasta antaa Viipurissa 1915 julkaistu teos *Viborgs stad under 6 årtionden 1855-1915* (julkaisijana Östra Finlands Tryckeri). Siinä todetaan muun muassa, että Aug. Saaristo perusti Suokadun taloon n:o 3 konepajan vuonna 1901 ja että jo 1904 oli pakko hakea enemmän tilaa. Edelleen kirjoituksessa todetaan kuinka toiminnan laajuus ja monipuolisuus kasvoi jatkuvasti käsittäen lopulta kaikki konepajatyöt. Työvoiman määräksi esitetään vuodelta 1915 noin 60 henkeä. Se oli siten varsin merkittävä työnantaja. Konepajan monipuolista tuotantoa kuvaavat mm. kirjelomakkeen reunassa ollut oheinen luettelo sekä yksi esimerkki sanomalehti-ilmoituksesta (Karjala 13.3.1909).

Valmistaa:

Höyrykoneita ja kattiloita,
 Petroleumi- ja bensiinimoottoreita,
 Betoonikoneita ja kaikenlaatuisia muita
 teollisuudessa tarvittavia koneita,
 Vesi- ja öljysäiliöitä,
 Elevaattoreita,
 Rakennustakeita,
 Rauta-aitoja, portteja ja tikarappuja,
 Porras- ja balkonikaiteita,
 Rautasänkyjä,
 Kylpyunia ja ammeita,
 Vesi- ja ilmaklosetteja
 y. m., y. m.

Myy varastosta:

Akselia, laakereita,
 Hihnapyöriä ja välittimiä,
 Putkia ja putkiosia,
 Hanoja ja venttiilejä,
 Höyrykattilan varustimia.

Asettaa:

Voimansiirtolaitoksia
 (transmissioneja)
 y. m., y. m.

Aug. Saaristo

Konepaja, Rauta- ja metallivaltimo,
 Kupari- ja polttosäiliöliike

8144

Tekee kaikkia alaan kuuluvia töitä.
 Myy varastosta kaikenlaatuisia konetarpeita, putkia- ja
 putkiosia, höyrykattilan varustimia, akseleita ja laakereita y. m.

August osasi myös suhdetoimintaa, missä auttoi hänen monipuolinen kielitaitonsa, joka tuodaan esiin myös edellä lainatussa *Kotimaisen teollisuuden albumissa* vuodelta 1913. Siinä suhteessa hän oli tyypillinen viipurilainen. Vanha sananparsihan toteaa, että Viipurissa puhuttiin neljää kieltä – ja jiddischiä lisäksi. August oli myös työskennellyt pitkähköjä aikoja Venäjällä sekä jonkin aikaa Ruotsissa ja Saksassa. Kodin kirjahyllyssä oli mm. noin 30-osainen Brockhaus -tietosanakirja. Yksi esimerkki suhdetoiminnasta oli tehtaan liikelahjana käytetty paperiveitsi, joka olikin tarkoitukseensa erittäin sopiva. Sen kädensijassa oli toisella puolella teksti ”Aug. Saariston Konepaja, Viipuri” ja toisella vastaavasti ”Aug. Saaristo, Mekaniska Werkstad, Wiborg”.

August Saariston myytyä liikkeen ja kiinteistöt vuoden 1916 lopulla, teki uusi omistaja Suomen Lakkitehdas Oy rakennuksiin useita pienempiä muutoksia, viimeiset vielä 1930-luvun lopulla.

Oheinen valokuva on otettu 1939. Se on Sven Hirnin ja Juha Lankisen teoksesta ”*Viipuri – suomalainen kaupunki*” (s.90). Tylpässä kulmassa kuvan keskellä on Aug. Saariston alun perin rakentama tehdas, joka on sittemmin korotettu kokonaan 2-kerroksiseksi tässä näkyvien Patterikadun ja Koivistonkadun puoleisilta osilta. Asuinrakennukseen alun perin kiinni rakennettu varastotila on korotettu ja liitetty tehdasrakennukseen yhtenäisellä tyylillä. Asuinrakennus on hieman ammattikoulun nurkan peittämä. Tehdasrakennus tuhoutui sodissa.

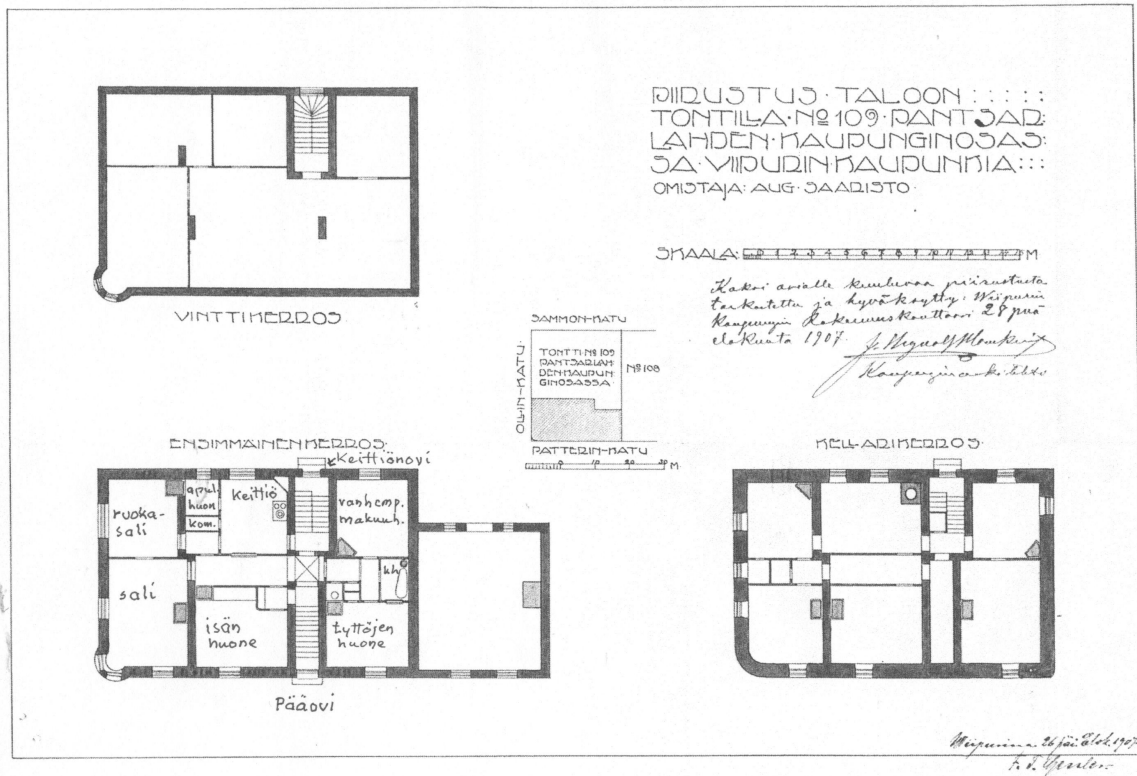
b) Asuntotontti n:o 109

Tälle tontille rakennettiin 1907 hyväksytyjen piirustusten mukaan Saaristojen asuinrakennus, jonka suunnitteli rakennusmestari F.T.Gessler. Tämä perheystävä suunnitteli 1911 Saaristoille myös suuren kesähuvilan Lihaniemeen Viipurinlahden itärannikon puolelle. (Tämä jo 1918 myyty huvila on tarkkaan kuvattu Outi Einola-Headin toimittamassa teoksessa ”*Lihaniemi, muisto sydämessä*” vuodelta 1995.)

Asuinrakennus rajoittui tontin rajoihin Patterinkadun ja Olavinkadun puolella. Asuinrakennukseen liittyi Patterinkadun puolella talousrakennussiipi, joka liittyi myös tehdastontilla olevaan rakennukseen ja oli ilmeisesti tehtaan käytössä. Tontin suuren talousrakennuksen erotti asuinrakennuksesta porttikäytävä Olavinkadulle. Tämä rakennus kiertyi myös Sammonkadun puolelle aina tontin rajaan (ja tehtaan porttikäytävään) saakka. Sen tehtaanpuoleisessa päässä oli ilmeisesti tehdasta palvellut kivinen rakennus, joka näyttäisi säilyneen.

Alla olevat kuvat ovat kopioita asuintalon alkuperäisistä rakennuspiirustuksista vuodelta 1907. Suunnittelijana oli rakennusmestari F.T Gessler. Myöhemmät valokuvat osoittavat, että ikkunajakoa on rakennettaessa hieman muutettu.

Rakennuspiirustuksista voidaan todeta, että asuinrakennuksen pinta-ala oli n. 18 x 11 metriä eli pohjapinta-ala n. 200 m². Matala talousrakennussiipi, ilmeisesti varasto, oli kooltaan n. 7,5 x 8,5 metriä; se oli tehtaan käytössä ja myöhemmin korotettu 2-kerroksiseksi. Kellarikerros oli kokonaan otettu käyttöön, ja rakennuspiirustusten huonejaosta sekä tulisijoista voi päätellä tilojen olleen asuinkelpoisia. Vintti oli kevyillä seinillä jaettu osiin, mutta kyseessä oli ilmeisesti vain tavallinen säilytysullakko.

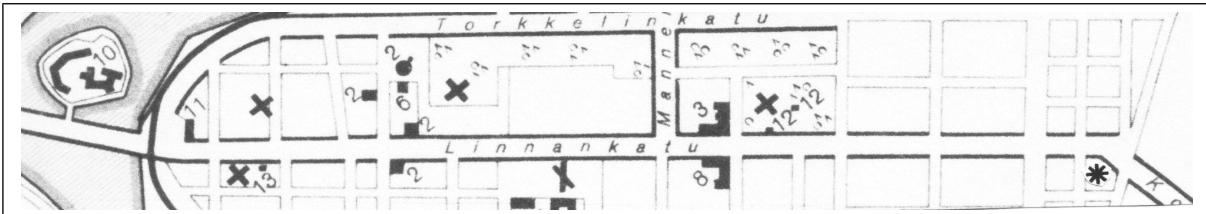
Pääsisäänkäynti oli patterikadun puoleiselta sivulta, josta johti leveähkö porras asuinkerrokseen. Pihan puolelle ja vinttiin johtivat kapeammat portaat vastakkaiseen suuntaan. Vuonna 1935 päivityssä muutospirustuksessa silloinen omistaja Suomen lakkitehdas Oy esitti asuinkerroksen jakamista kahdeksi asunnoksi. Portaikon toiselle puolelle tuli 3h+k+palv.h. ja toiselle puolelle kaksio.

Tehdasrakennukset tuhoutuivat sodissa, mutta asuinrakennus on kunnostettuna yhä käytössä. Neuvostoaikana talossa on ilmeisesti ollut asuntoja suurempi määrä. Lappeenrantalainen ilmaisjakelulehti Uutis-Karjala kirjoitti tästä talosta 14.11.93 ja 21.11.93 kutsuen sitä pieneksi yksityislinnaksi. Oheinen kuva liittyi kirjoitukseen. Sen oikeassa reunassa näkyy ”paraatioven” katos.

Tässä talossa syntyivät Saaristojen lapsista seuraavat: Toivo Ilmari (Ipa) 1907, Vieno Tuulikki (Kautto) 1909, Toini Annikki (Heinilä) 1911, Sirkka Tellervo (Hallgren) 1915. Kaksi vanhinta ja kaksi nuorinta lasta syntyivät muualla.

Kun tehdas myytiin 1916, niin asuintalosta luovuttiin vasta vuotta myöhemmin ja asunnoksi ostettiin 3h+k+aph osoitteesta Kaarlontatu 6. Taloa kutsuttiin rakennusmestarien taloksi. Se oli yksikerroksinen.. Kun Kaukola ostettiin 1924, niin tätä asuntoa käytettiin osittain lasten koulukotina, ja osa vuokrattiin pois. Lapsilla oli oikeus keittiön käyttöön. Tämä jatkui ainakin vuoteen 1927.

Saariston kortteli Linnankadun loppupäässä merkitty tähdellä 仔.